

tuur waarvan ze houdt, doch die ze onder grootvaders leiding leert begrijpen en dus liefhebben in dieperen zin. Mensch en natuur spreken voor haar de taal van Gods liefde voor Zijn Schepping. Daarom wordt die natuur zoo heerlijk mooi, die menschen — met hun gebreken — zoo beminne-lijk geteekend. Zij ziet ze in het licht van God „onzen Vader“.

Roelman komt op heel natuurlijke, ongezochte wijze in aanraking met Bertha. Dat wil dus zeggen: hun beider levensvisie gaat zich confronteren. Het cynisme van Roelman wekt even bij Bertha wantrouwen te wekken omtrent de grondheid van haar liefde. Hij laat haar zien het kwade in de natuur; hoe het goede door het leelijke verstikt wordt, het zwakke door den sterkere vernield. En tevens wil hij haar zijn theorie opdringen, dat het in het menselijke leven juist zoo gaat: de maatschappelijk zwakkere wordt verdronken door den rijke en moet gebrek lijden bij overvloed. En tijdelijk gelukt het hem, haar zekerheid te ondermijnen. Haar geloof is niet sterk genoeg nog, om den aanval te weerstaan. Zij kan hem niets meegeven dan woorden, geen hulp in kameradschap, die hij verlangt.

De schok heeft haar uit haar evenwicht gebracht, maar niet neergeworpen. De bijbel vooral leert haar zien dat die ellende wezenlijk bestaat, dat Roelman daarin gelijk heeft en dat ze die ellende niet mag verwaarlozen. Maar tevens leert ze dat Jezus die schuldige, verworden wereld wil terugleiden tot God en dat we door Hem toch God mogen zien als „onzen Vader“. Liefde van God door Christus, kan ons alleen verzoenen met den toestand hier op aarde.

Als zij elkaar weer ontmoeten, staat Bertha sterker, en door alle moeilijkheden heen, ten koste van heel veel strijd en veel opoffering, leert Roelman haar standpunt begrijpen en waardeeren. Maar hij is er nog niet. Als hij voor de keuze komt te staan: een goede positie, ten koste van een ander, waardoor hij zijn bezit in goeden staat kan houden, of den ander, die het noodiger heeft, deze plaats te gunnen om zelf in betrekkelijke soberheid te moeten leven door hard werken, dan kiest hij tegen den wil van zijn vader en de achting der wereld in, het laatste. Met Bertha saam wil hij zoo zijn levensbeschouwing beleven: dat men alleen waarlijk den arme kan helpen, als men naast hem gaat staan.

Een reeks van conflicten volgt en maakt hem wanhopig. Want de bezwaren van zijn vader hebben zin. Immers is het niet onmogelijk dat deze houding voor zijn kinderen het gevolg kan hebben, dat ze mede proletariërs worden, en de zaak dus erger dan beter wordt. Hij wil nu die mogelijkheid ontvluchten door niet te trouwen, alsof dat een oplossing was. Daarom houdt Bertha hem vast en zij steunt hem met haar houding: proletariër zijn, is geen kwestie van geld of niet, maar van innerlijke waarde of waardeloosheid. Jezus leert ons liefhebben den naaste, om Gods wil. Haar vurig betoog om Jezus' wil zijn cynische houding te laten varen, en te gelooven in de liefde, het „onze Vader“ te zien als bewijs van Gods liefde voor deze wereld, overreedt hem. Overtuigd is hij echter nog niet. Pas in hun huwelijk, als hij onmerkbaar voor zich zelf, zijn oude theorie uitwerkt, en alleen, zonder hulp van God en haar, het probleem tracht op te lossen, door als arbeider naast de arbeiders te gaan staan, komt Bertha nog eens tusschenbeide. Dan eindelijk leert hij inzien, dat niemand dit uit eigen krachten kan. Dat hij, evenals zijn moeder, in wanhoop zal sterven, als hij meent het leed der wereld te kunnen verlichten door zijn eigen aandeel er in te nemen. Niet alleen, maar slechts met Jezus, die de wereld met God verzoent en leert bidden: onze Vader, d.w.z. Jezus, ik en de anderen, kan men medewerken aan het werk der liefde.

Allen die door Jezus tot God komen en in Hem den Vader leeren zien, zijn broeders. Zij zullen niet met wanhoop in het hart strijden tegen het onrecht in de wereld, maar vol vertrouwen in Gods liefde, van den Vader verwachten en kunnen vragen: Geef ons heden ons dagelijksch brood.

Nu hangt het maar van de levensbeschouwing van den lezer af, om dit onwezenlijk of reëel te vinden.

Wilma heeft het probleem der rijken onder de oogen durven zien, ze heeft het heel scherp gesteld, het aan vele zijden getoetst, belicht door haar geloofsverzekerdheid. Een ander zou het anders doen, natuurlijk, maar of het scherper kan gesteld en beter opgelost, betwijfel ik.

Het is een boek geschreven uit een mild hart, dat de noden van rijken en armen meevoelt, maar ook er een oplossing voor weet en geeft. Daardoor een rijk boek, van strijd en rust, die geen berusting is.

Gr.

H. S.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

Berdjajew en het Sociale Vraagstuk.

De klassenstrijd, hoorden we een vorig maal Berdjajew zeggen, is een verschijningsvorm van den kosmischen krijg, van den wereldoorlog der polar-geestgestelde krachten.

Het gansche denken van dezen gnostischen wijsgeer wordt door de overtuiging beheerscht, dat heel het wereldleven een voortdurenden krijg in zijn schoot draagt; hij ziet overal tweespalt, welke door „reële machten georganiseerd is en gevoed wordt“, en acht de ontdekking daarvan zelfs een vrucht van het Christelijk geloof.

De Russische denker bewijst echter, zijns ondanks, zelf hoe verkeerd deze levenshouding is. Hij waagt zich aan een beschouwing over de democratie, en geeft een oordeel over haar huidige gestalten in een vorm, die de instemming van fascist en revolutionair-socialisten zou kunnen hebben.

„Ieder volk“, zoo luidt het, „dat in de democratie leeft, is van den klassenstrijd vervuld, en de these van een eensgezinden, gelijkgerichten volkswil is een conventionele fictie. Wel zijn er nationale, staatkundige en boven de klassen uitgaande belangen, zonder welke bescherming geen enkele samenleving kan bestaan; ook moet zelfs een macht, die een duidelijk klasse-karakter bezit, het minimum van deze algemeene belangen verdedigen en verwezenlijken. Alleen maar, de formeele democratie bedekt en maskeert niet zelden den werkelijken klassenstrijd en verandert zich in een orgaan van de klassenheerschappij. Daarmede wordt echter de formeele democratie tot een maskerade.“

„Zulk een politieke maskerade“, gaat Berdjajew verder, „is in onzen tijd vooral in Frankrijk duidelijk zichtbaar geworden. Het parlement, dat den volkswil tot uitdrukking behoort te brengen, is in werkelijkheid slechts het tooneel van den partijstrijd, waarachter zich de klassenstrijd verbergt.“

„In de parlementen zelf komen de levensbelangen der arbeidende massa's nauwelijks ergens tot uitdrukking; zij worden daar behartigd noch beschermd. De werkelijke belangen der arbeiders worden echter door de vakverenigingen bepleit. Zoo heeft de democratie tot nu toe slechts een formeel — geen reëel karakter. In de vaststelling van dit feit heeft het marxisme, ja ook het communisme, gelijk.“

„In de formeele, politieke democratieën worden de menschen aan de werkloosheid, aan den nood en aan de ellende zonder meer prijsgegeven; zelfs de oeconomische rechten van de persoonlijkheid worden niet beschermd.“

Deze meening lijkt naar niets. Zij is even oppervlakkig als grof; zij getuigt van een ergerlijke miskenning der werkelijkheid, en is een slag in het aangezicht van allen, die hun krachten gaven in dienst der gemeenschap.

Het gaat Berdjajew als sommige andere radicale „sociale hervormers“. Ze oordeelen maar; voor hun afbeelding van de tegenwoordige maatschappij is het diepste zwart niet zwart genoeg. Ze breken maar; de meest volledige vernietiging der bestaande maatschappelijke ordeningen geeft hen nauwelijks voldoening. Natuurlijk: er is veel dat vernieuwing dringend van noode heeft. Maar de revolutionaire verguizing van den opbouwenden arbeid, welke verricht is en nog verricht wordt, vergroot de ellende der lijdenden en hulpebehoevenden, en verhindert elke poging om werkelijke, blijvende hulp te verschaffen. De revoluties, welke de wereld nog steeds teisteren, leeren ons dat elken dag.

Het ontbreekt iemand als Berdjajew blijkbaar ten eenenmale aan kennis van de parlementaire werkzaamheden in de verschillende Westersche landen.¹⁾ Van de ontwikkeling der sociale wetgeving weet hij niets; van de moeilijkheden, welke bij elke schrede voorwaarts overwonnen moeten worden, opdat inderdaad de positie der maatschappelijk misdeelden verbeteren zal, heeft hij niet het minste begrip. En toch scheldt deze wijsgeer, geestelijk verblind door zijn geloof in den kosmischen krijg, dat de „levensbelangen der arbeidende massa's“ nauwelijks in „de parlementen“ (!) behartigd worden, en verkondigt hij de

1) Spatiëring van ons.

2) Een treffend voorbeeld daarvan is ook zijn uiting over de Engelsche partijen: „De conservatieve partij in Engeland, die met de aristocratie verbonden is, is altijd eerder geneigd om met de arbeiderspartij dan met de liberalen samen te gaan. Dat heeft tot een reeks van belangrijke sociale hervormingen gevoerd. Een dergelijk verschijnsel was tijdelijk ook in Duitsland waar te nemen“. Berdjajew oordeelt hier de „liberalen“ in die landen, om hun naam. Zij zijn voor hem de burgerlijke typen bij uitnemendheid. Vandaar dit op zijn zachtst gezegd, simplistische oordeel.

zinledige bewering dat de werkelijke belangen der arbeiders alleen in „de vakverenigingen“²⁾ verdediging vinden. Men zie slechts naar de actie der C. G. T. in Frankrijk!

De leiders der Christelijke vakbeweging zullen zoo'n oordeel met groote verbazing lezen. Zij weten beter dan anderen hoe de vervulling van de eischen van bepaalde marxistische organisaties het lot van economisch zwakkere arbeidersgroepen nog ondragelijker zou maken; zij weten beter dan anderen hoe dikwijls eenzijdige actie op sociaal terrein, aan de werkelijke belangen der arbeiders slechts schade toebrengt; zij zullen de eersten zijn, die de tegenstelling, welke Berdjajew maakt, met verontwaardiging afwijzen.

Verblind door zijn geloof in den kosmischen krijg, verblind door zijn geloof in den klassenstrijd, welke hij nu eenmaal overal wil ontdekken, beluigt de Russische denker zijn instemming met het revolutionaire oordeel over de democratische wetgeving. De leuzen der marxistische brekers stelt hij hooger dan de arbeid, welke de verhooging van het levenspeil en de positieverbetering der werkende massa en van het gansche volk ten doel heeft.

Zeker, de zelfvoldane meening, dat „wij het op sociaal gebied toch zoo heerlijk ver gebracht zouden hebben“, mag niet in ons opkomen. Daarvoor is de nood en de ongerechtigheid te groot. Maar op de brute verwerping van het werk op sociaal terrein, dat tot nu toe verricht werd, moet een warme verdediging het antwoord zijn, waarin dankbaar de zegeningen erkend worden.

Zulk een levenshouding geeft kracht om voorwaarts te gaan. Want die haar aannemen, zoeken het gebed.

* * *

Wanneer Berdjajew slechts zijn onverantwoordelijk oordeel over de „democratie en den klassenstrijd“ gegeven had, zouden wij spoedig met hem klaar zijn. „Christentum und Klassenkampf“³⁾ bevat echter ook gedachten omtrent het sociale vraagstuk, die van ernstige bezinning geluigen. De groote bewogenheid over het lot der arbeiders, „de klasse, welke het diepste medelijden opwekt“, is mede oorzaak van Berdjajew's felle, ondoordachte taal. Maar als hij tot rust komt, en dieper in de problemen, welke hem bezig houden, tracht door te dringen, verrast hij zijn lezers soms met klare ontledingen en treffende karakteristieken. Zijn werk mist eenheid; het eene oordeel wordt dikwijls door het andere opgeheven; toch maakt hetgeen hij zegt vaak indruk.

Een der beste paragrafen uit het zooveen genoemde werkje van Berdjajew, is zeker die, welke over den arbeid handelt.

„In de bescherming van den arbeid“, zoo lezen we, „en van het bezit, dat onmiddellijk met den arbeid samenhangt, ziet het Christendom de eerste plicht en het eerste gebod met betrekking tot het oeconomische leven.“

Op grond van die belijdenis veroordeelt de schrijver „het kapitalisme“, of liever: hij keert zich tegen een abstracte voorstelling daarvan. Maar zijn beschouwing van den arbeid geeft hem ook de kracht om met het oconomisch-materialisme te breken, en de marxistische leer van den klassenstrijd te verwerpen.

Het probleem van den arbeid is voor hem niet een „zuiver sociaal, maar een geestelijk, religieus vraagstuk“. Het bezit, volgens hem, „twee dimensies“. De eene dimensie „bestaat in de verbetering der arbeidsvoorwaarden, in de bevrijding van de onverdraaglijke vormen van den arbeid, in de vermindering van den arbeidstijd. De andere dimensie echter grijpt dieper in het wezen van den arbeid; het gaat hier om den menschenlijken arbeid zelf, om zijn plaats in het aardsche bestaan van den mensch, om zijn metaphysische en anthropologische beteekenis. De eerste vraag kan door een principiële verandering der sociale orde, mischien ook door sociale hervormingen opgelost worden; de tweede vraag wordt echter door sociale maatregelen niet geraakt; want iedere poging om haar te verklaren, leidt in de diepere sferen van het geestelijke leven en plaatst den vrager op den bodem van het religieuze probleem“.

Tweeërlei antwoord, gaat Berdjajew verder, is mogelijk. Men kan probeeren om den arbeid met al de kracht van het geloof, een nieuwe, verheerlijkte beteekenis te geven, of men kan van de „religieuze overwinning“ afstand doen, door te verkondigen, dat de arbeid door zijn stoffelijke resultaten gerechtvaardigd wordt, en door de stoffelijke goederen tot afgoden te verheffen, die het gansche leven en den geheelen mensch beheerschen.

Dat doet het marxisme, dat is het ideaal van de Sovjet-republiek, van het sociale collectief, waar „het niet gaat om het welzijn van het volk“, maar waar de mensch verdrukt wordt en de arbeid van zijn waarde beroofd, waar de economische macht van den staat het hoogste doel is. En ook in de zuivere „kapitalistische maatschappij“

3) Het spreekt vanzelf dat de critiek op B.'s meening, geen veroordeeling van het werk der vakverenigingen beteekent. Integendeel!

4) Het boekje van zijn hand, dat in deze artikelenreeks besproken wordt.

bekomme
beteekeni
productie
voortbre
het hoog-

Die leve
lijke. Zij
de onzich
zichtbare
onmacht
lijke, d.i.
egoistisch
deze bele
schelijke
werkzaam
materiali
van di

In dez
trekt: de
bleem va

Eerst B
en wij m
heid en c
den arbe
zeer tere
Christend
arbeid
wanneer
arbeid on
den nood
nen wor
waarover
een tijdl
duur zal
schenken
het „stat
hetwelk
om zich
missen,
looning
in de bo
„bovenpe
werd, is
in de ze
gaandew
terreur t
gelegde
stellingen
prikkel
matische
de „goe
Degen
tuurlijke
jew, bev
leurstelli
geducht

Slechte
mensch
standig
getrouwl
aan God
ders me
zijn bea
geloof b
dat zij d
naar ve
strijd vo
sociale
uit de
voor de
op aard

Wie z
elke ge
jajew v
tische w
„onchris
rein ver
ding va
gedrevel
voor de
lij kan
dan een
lijke ha
durend
woeden
scheure
dige Ch
getast z
de leer
het begi
consequ
Berdj
midde
veroord
delijke
den me
den kl
voortbre
klassen
zielen d
vervuld
Neen,
verafsel
dat hij
den toe
Christu